

KURUL KARARI

Başvuru Numarası	:	2022/1310
Toplantı Tarihi/Sayısı	:	13.4.2023/202
Karar Numarası	:	2023/312
Başvuran	:	N. G.
Başvuran Vekili	:	-
Adres	:	-
Muhatap Kurum/Kişi	:	T.C. İçişleri Bakanlığı (Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü)
Muhatap Adres	:	-

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, Tengri inancına sahip olan başvuranın, nüfus kaydında yer alan din bilgisi hanesinin talebi doğrultusunda değiştirilmemesi nedeniyle ayrımcılığa uğradığı iddiasına ilişkindir.

II. İNCELEME SÜRECİ

2. Başvuran, başvuru dilekçesinde özetle;

a. Tengri inancına sahip olduğunu, e-Devlet Kapısı üzerinden nüfus kaydında yer alan din bilgisi hanesinin Tengri olarak değiştirilmesini talep ettiğini,

b. Başvuranın talebi ile aynı konuya ilişkin olarak Beykoz 2'nci Asliye Hukuk Mahkemesinin 2021/... Esas, 2021/... sayılı Kararı'nın bulunduğunu,

c. Emsal niteliğindeki karar neticesinde kendisi ile aynı inanca sahip davacının din bilgisi hanesinin Tengri olarak düzeltilmesine rağmen talebinin reddedildiğini ve muhatap Kurum tarafından kendisine ayrımcı bir muamelede bulunduğunu iddia etmektedir.

3. 20/4/2016 tarihli ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun 18'inci maddesinin üçüncü fıkrası; "*Başkan, incelemenin özelliğine göre, görüşlerin alınmasından sonra, resen veya talep üzerine tarafları uzlaşmaya davet edebilir. Uzlaşma, insan hakları veya ayrımcılık yasağı ihlali olduğu iddia olunan uygulamaya son verilmesi veya mağdur açısından bu sonucu sağlayacak çözümleri içerebileceği gibi mağdura belli bir tazminatın ödenmesi biçiminde de olabilir (...)*" hükmünü haizdir. Anılan düzenleme çerçevesinde başvuran ile aynı inanca sahip başka bir kişinin din bilgisi hanesinin değiştirilmesi üzerine muhatap Kurum 12/9/2022 tarihli ve ... sayılı yazı ile uzlaşmaya davet edilmiş ancak uzlaşma sağlanamamıştır. Bununla birlikte muhatap Kurum yazılı görüşünde özetle;

a. Nüfus kütüklerine yer alan din bilgisi hanesinin kişilerin talebi doğrultusunda MERNİS veri tabanında tanımlı olan seçeneklerden biri ile değiştirilebildiği ya da boş bırakılabildiği,

b. MERNİS veri tabanında İslam, Hristiyan, Musevi, Hinduizm, Konfüçyanizm, Taoizm, Zerdüş, Budist, Dinsiz, Seçilmemiş, Diğer Dinler, Bilinmeyen Dinler seçeneklerinin yer aldığı,

c. Başvuran tarafından sunulan emsal Mahkeme kararına ilişkin olarak; konu hakkında Adalet

Bakanlığına görüş sorulduğu, alınan cevaba istinaden Diyanet İşleri Başkanlığına Tengri' nin bir din olup olmadığı hakkında görüş sorulduğu, Diyanet İşleri Başkanlığının cevabi yazısında Tengri ibaresinin belli bir dini ifade etmediği açıklamasının yer aldığı,

d. İlk önce MERNİS uygulamasının yazılımında din hanesi sekmesinde Tengri seçeneğinin yer almaması sebebiyle tescil yapılamadığı, ancak daha sonra Beykoz 2'nci Asliye Hukuk Mahkemesinin kararı doğrultusunda MERNİS uygulama yazılımında yapılan güncelleştirme neticesinde 28/4/2022 tarihinde emsal Mahkeme kararında yer aldığı üzere davacının talebine uygun olarak tescil yapıldığı, emsal mahkeme kararı hakkında 4/2/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 363'üncü maddesi kapsamında kanun yararına bozma yoluna müracaat edildiği ve davanın halen derdest olduğu,

e. Somut olay kapsamında ise 29/4/2006 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 39 ve 5490 sayılı Kanun'un 35'inci maddeleri uyarınca başvuranın din bilgisinin Tengri olarak düzeltilmesine ilişkin mahkemeden karar alınmadıkça, talebin yerine getirilmesinin mümkün olmadığı belirtilmiştir.

III. İLGİLİ MEVZUAT

4. Anayasa'nın "*Kanun önünde eşitlik*" başlıklı 10'uncu maddesi şöyledir:

"Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. (...) Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmelidirler."

5. Anayasa'nın "*Din ve vicdan hürriyeti*" başlıklı 24'üncü maddesi şöyledir:

"Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. 14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir. Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz (...)"

6. 6701 sayılı Kanunu'nun "*Tanımlar*" başlıklı 2'nci maddesi şöyledir:

"d) Doğrudan ayrımcılık: Bir gerçek veya tüzel kişinin, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit şekilde yararlanmasını bu Kanunda sayılan ayrımcılık temellerine dayanılarak engelleyen veya zorlaştıran her türlü farklı muameleyi" ifade eder.

7. 6701 sayılı Kanun'un "*Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı*" başlıklı 3'üncü maddesi şöyledir:

"(1) Herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşittir.

(2) Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır.

(3) Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ihlalin sona erdirilmesi, sonuçlarının giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

(4) Ayrımcılık yasağı bakımından sorumluluk altında olan gerçek ve özel hukuk tüzel

kişileri, yetki alanları içerisinde bulunan konular bakımından ayrımcılığın tespiti, ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.”

8. 6701 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinde sayılan ayrımcılık türleri şöyledir:

“a) Ayrı tutma. b) Ayrımcılık talimatı verme ve bu talimatları uygulama. c) Çoklu ayrımcılık. ç) Doğrudan ayrımcılık. d) Dolaylı ayrımcılık. e) İşyerinde yıldırma. f) Makul düzenleme yapmama. g) Taciz. ğ) Varsayılan temele dayalı ayrımcılık.”

9. 6701 sayılı Kanun'un “Ayrımcılık yasağının kapsamı” başlıklı 5'inci maddesi şöyledir:

“(1) Eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri, yürüttükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapamaz. (...)”

10. 6701 sayılı Kanun'un "Kurumun görevleri" başlıklı 9/1-g maddesi şöyledir: “Ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek” Kurumun görevleri arasındadır.

IV. DEĞERLENDİRME VE GEREKÇE

11. 6701 sayılı Kanun'un “Başvurular” başlıklı 17'nci maddesinin birinci fıkrası, “Ayrımcılık yasağı ihlalinin zarar gördüğü iddiasında bulunan her gerçek ve tüzel kişi Kuruma başvurabilir.” hükmünü haizdir. Başvuranın dilekçesinden, 6701 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen inanç temeli ile bağlantı olarak doğrudan ayrımcılığa maruz kaldığı iddiasında bulunduğu anlaşılmaktadır. Yapılan inceleme neticesinde başvurunun esastan incelenebilecek bir başvuru olduğu değerlendirilmesine varılmıştır.

12. Ayrımcılık yasağı uluslararası insan hakları hukukunun temelinde yer almakta ve pek çok uluslararası insan hakları sözleşmesinde özel olarak düzenlenmektedir. Tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmelere göre herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden eşit bir şekilde yararlanma; ayrımcılığın her türüne, şiddet ve taciz uygulamalarına karşı korunma hakkına sahiptir.

13. Anayasa'nın 10'uncu maddesi ve 6701 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesi ile kişilerin hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşit muamele görme hakkı güvence altına alınırken, 6701 sayılı Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaklanmıştır. Anılan Kanun kapsamında bir kişinin hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit şekilde yararlanmasını din, inanç veya mezhebi nedeniyle engelleyen veya zorlaştıran her türlü farklı muamele din, inanç veya mezhep temellerinde doğrudan ayrımcılık oluşturmaktadır (TIHEK, Ayrımcılık Temelleri Serisi No:5 Din, İnanç ve Mezhep Temellerinde Ayrımcılık, 2022, s.7).

14. Din ve vicdan özgürlüğü Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin 9'uncu maddesinde “1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü

ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.” şeklinde koruma altına alınmıştır. Yine Sözleşme’ye göre “Din veya inancını açıklama özgürlüğü, sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir.”

15. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)’ne göre bir inancın 9’uncu madde kapsamına girebilmesi için iki ölçütü karşılaması gerekmektedir. Bunlardan ilki, inancın belirli bir tutarlılık, ciddiyet, uyum ve önem derecesine ulaşması; ikincisi ise insan onuruna saygıyla uyumlu bir inanç olarak değerlendiriliyor olmasıdır (AİHM, Campbell ve Cosans v. Birleşik Krallık, B.No. 7743/76, 25/2/1982, para. 36).

16. AİHM kararlarında ayrımcılık; objektif ve makul bir neden olmaksızın, aynı durumdaki kişilere farklı muamelede bulunmak olarak tanımlanmıştır (AİHM, Willis/Birleşik Krallık, B.No:36042/97, 11/06/2002, para.48.). Anayasa Mahkemesi (AYM) kararlarında da AİHM içtihatlarına paralel olarak nesnel ve makul bir şekilde haklılaştırılmayan, diğer bir ifadeyle meşru bir amaca dayanmayan ya da seçilen araç ile hedeflenen amaç arasında makul bir orantılılık ilişkisi bulunmayan farklı muameleler Anayasa'nın 10’uncu maddesinin amaçları bağlamında ayrımcı karakterli olarak kabul edilmektedir (AYM, Nuriye Arpa Kararı, B.No: 2018/18505, 16/6/2021, para. 58). Dolayısıyla hukuksal durumları aynı olanlara yönelik farklı muamelenin objektif ve makul bir sebebe dayandığı, farklı muamelenin öngörülen meşru amaç ile orantılı olduğu, diğer bir ifadeyle farklı muameleyle tabi tutulan kişiye aşırı ve olağanın ötesinde bir külfet yüklenmediği hâllerde eşitlik ilkesi ihlal edilmeyecektir (AYM, Burcu Reis, B. No: 2016/5824, 28/12/2021, para. 50).

17. Belirtmek gerekir ki benzer durumlara farklı muamelenin haklı bir temelini bulunup bulunmadığının veya farklılığın ne dereceye kadar uygun olacağına değerlendirilmesinde kamu otoritelerinin belli ölçüde takdir yetkisi bulunmaktadır. Bununla birlikte bu takdir yetkisinin kapsamı somut olayın özelliklerine ve hususiyetle farklı bir şekilde yararlandırılan hakkın niteliğine göre değişiklik gösterebilecektir (Nuriye Arpa, para. 59). 6701 sayılı Kanun kapsamında ayrımcılık yasağı kapsamında farklı muamelenin bulunduğuyla ilişkin kuvvetli emarelerin ve karine oluşturan olguların varlığını ortaya koyma mükellefiyeti başvuranıdır. Ne var ki başvuranın farklı muamelenin olduğunu göstermesi hâlinde bu farklı muamelenin nesnel ve haklı bir temelini bulunduğunu ve seçilen araç ile hedeflenen amaç arasında makul bir orantılılık ilişkisinin olduğunu ispatlama yükümlülüğü kural olarak kamu otoritelerine ait olur (Nuriye Arpa, para. 60).

18. Somut olayda başvuranın, nüfus kaydında yer alan din bilgisi hanesinin *Tengri* olarak değiştirilmesini talep ettiği ancak talebinin, muhatap Kurum tarafından *Tengri* ibaresinin belli bir dini ifade etmediği gerekçesiyle reddedildiği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda öncelikle ayrımcılık yasağının ihlal edilip edilmediği değerlendirilirken ayrımcılığa neden olduğu iddia edilen uygulamanın objektif ve makul bir gerekçe ya da meşru bir amaç taşıyıp taşımadığı hususunun değerlendirilmesi gerekmektedir.

19. Kişilerin nüfus kayıtlarında yer alan din bilgisi hanesinde yapılacak değişikliklere ilişkin usul ve esaslar 5490 sayılı Kanun ile düzenlenmiştir. Mezkûr Kanun’un 35’inci maddesine göre “*Kesinleşmiş mahkeme hükmü olmadıkça nüfus kütüklerinin hiçbir kaydı düzeltilemez ve kayıtların anlamını*

ve taşıdığı bilgileri değiştirecek şerhler konulamaz. Ancak olayların aile kütüklerine tescili esnasında yapılan maddî hatalar nüfus müdürlüğüne dayanak belgesine uygun olarak düzeltilir.

(2) Aile kütüklerindeki din bilgisine ilişkin talepler, kişinin yazılı beyanına uygun olarak tescil edilir, değiştirilir, boş bırakılır veya silinir.”

20. Başvuran kendisine yönelik ayrımcı muamelede bulunduğu iddiasını kesinleşmiş emsal niteliğinde mahkeme kararı bulunması ve karar neticesinde kendisi ile aynı inanca sahip bir başka kişinin din bilgisi hanesinin Tengri olarak düzeltilmesine dayandırmaktadır. Ancak dosyaya sunulan belgelerden Beykoz 2’nci Asliye Hukuk Mahkemesinin 2021/... Esas, 2021/... sayılı kararının istinaf incelemesi için İstanbul Bölge Adliyesi Mahkemesi 1. Hukuk Dairesine gönderildiği ve söz konusu uyuşmazlığın halen derdest olduğu anlaşılmaktadır.

21. Bunun dışında, muhatap Kurum tarafından dosyaya sunulan ... sayılı ve 23/9/2022 tarihli görüş yazısında, din bilgisine ilişkin MERNİS veri tabanında “İslam, Hristiyan, Musevi, Hinduizm, Konfüçyanizm, Taoizm, Zerdüşt, Budist, Dinsiz, Seçilmemiş, Diğer Dinler, Bilinmeyen Dinler” seçeneklerinin yer aldığı, kişilerin sistemde yer alan seçeneklerden birini seçebildiği, değiştirilebildiği, din bilgisi hanesini boş bırakılabildiği veya ilgili bölümde yer alan kayıtların silinmesini talep edebildiği bilgileri yer almaktadır. Muhatap Kurum tarafından sunulan görüş yazısından uluslararası içtihatla uyumlu olarak kişilerin nüfus kayıtlarında yer alan din bilgisi hanelerinde inançlarını açığa vurmaya zorlanmadığı, kişilerin talepleri doğrultusunda ilgili kısmı boş bırakılabildiği ve değiştirebildiği anlaşılmaktadır (Sinan Işık v. Türkiye, B. No. 21924/05, 2/2/2010). Yine, din bilgisi hanesinde yer olan seçeneklerin kısıtlayıcı olmadığı, nüfus yoğunluğu gözetilerek belirli dinlerin seçenekler arasında yer aldığı, bununla birlikte kapsayıcılığın sağlanması adına diğer dinler ve bilinmeyen dinler seçeneklerinin de oluşturulduğu görülmektedir.

22. Muhatap Kurumun Diyanet İşleri Başkanlığına yazmış olduğu 13.01.2022 tarihli ve ... sayılı yazısında; hangi ifadenin veya kavramın din olduğunun muhatap Kurumca tespit edilmesinin mümkün olamayacağı, bu nedenle Diyanet İşleri Başkanlığı ve ilahiyat fakültelerinden görüş alındığı, Diyanet İşleri Başkanlığının ... sayılı cevabi yazısında da *Tengri* inancının belli bir dini ifade etmediği bilgisinin yer aldığı görülmektedir. Ek olarak muhatap Kurum tarafından, Diyanet İşleri Başkanlığından alınan uzman görüşünün yanı sıra semavi dinler ve nüfus yoğunluğu göz önünde bulundurularak en yaygın olan dinlerin tespit edildiği bilgisi verilmiştir.

23. Tüm bu hususlar birlikte ele alındığında başvuranın talebinin doğrudan reddedilmediği, başvuranın din bilgisi hanesinde yer alan kaydı, sistemde hâlihazırda var olan “diğer dinler” veya “bilinmeyen dinler” seçenekleri ile değiştirilebileceğinin mümkün olduğu, muhatap Kurum’un *Tengri* ibaresinin bir din olarak tanınıp tanınmayacağı noktasında uzman görüşü ve nüfus yoğunluğu gibi objektif verileri esas aldığı, bu çerçevede mahkeme kararı alınması şeklindeki uygulamanın kamu düzenini koruma amacından ileri geldiği anlaşılmaktadır. Anılan sebeplerle başvuru konusu olayda ayrımcılık yasağının ihlal edilmediği kanaatine varılmıştır.

V. KARAR

A. Başvuruda AYRIMCILIK YASAĞI İHLALİ YAPILMADIĞINA ,

B. Kararın taraflara tebliğine ve KAMUOYUNA DUYURULMASINA,

C. Karara karşı tebliğ tarihinden itibaren 60 gün içerisinde Ankara İdare Mahkemesine başvurulabileceğine,

13/4/2023 tarihinde, Muharrem KILIÇ'ın karşı oyuyla, OY ÇOKLIĞUYLA, karar verildi.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ
Başkan

e-imzalıdır

Av. Alişan TIRYAKI
II. Başkan

e-imzalıdır

İsmail AYAZ
Kurul Üyesi

Ünal SADE
Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Dr. Burhan ERKUŞ
Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Mehmet Emin GENÇ
Kurul Üyesi

Saffet BALIN
Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Dilek ERTÜRK
Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Muhammet Ecevit CARTI
Kurul Üyesi

Av. Zennure BER
Kurul Üyesi
(İzinli)

Ek: Karşı Oy Gerekçesi (6 Sayfa)

TÜRKİYE
İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

06.06.2023

KARŞI OY GEREKÇESİ

Karar Adı : N. G.
Karar Numarası : 2023/312

1. T.C. Anayasası'nın 10'uncu maddesinde kanun önünde eşitlik ilkesi "*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.*" şeklinde düzenlenmiştir.

2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 14'üncü maddesinde ise kanun önünde eşitlik ilkesi şu şekilde düzenlenmiştir: "*Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.*"

3. Somut olayda *Tengri* inancına sahip başvuran, nüfus kayıt sisteminde yer alan din hanesinin talebi doğrultusunda değiştirilmemesi nedeniyle diğer inançlara sahip kişilere kıyasla din ve inanç temelinde ayrımcılığa maruz kaldığını iddia etmektedir. Bu çerçevede öncelikle din ve inanç özgürlüğüne ilişkin genel ilkelerin ortaya koyulması gerektiği değerlendirilmektedir.

4. Din ve vicdan özgürlüğü, Anayasa'nın 2'nci maddesinde yer alan demokratik devletin vazgeçilmez unsurlarındandır. Din ve vicdan özgürlüğünün demokratik toplumun temellerinden biri olması, dinin, bir dine bağlı olan bireyler tarafından hayatı anlama ve anlamlandırmada başvurdukları temel kaynaklardan biri olmasıyla birlikte toplumsal yaşamın şekillenmesinde önemli bir yere sahip olmasına dayanır. Bu işlev sebebiyle uluslararası düzlemde dinlerin özgürlükler karşısındaki konumlarından bağımsız olarak, bireylerin belli ölçüler içerisinde din ve inanç özgürlüklerine sahip olduğu kabul edilmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak din özgürlüğü, evrensel ve bölgesel düzeyde insan haklarına ilişkin uluslararası metinlerin birçoğunda korunan bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır (Anayasa Mahkemesi (AYM), Tuğba Arslan [GK], B. No. 2014/256, 25/6/2014, para. 52).

5. Birleşmiş Milletler (BM) Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin (MSHS, 1996) 18'inci maddesine göre "*Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahip olacaktır. Bu hak, herkesin istediği dine ya da inanca sahip olması ya da bunları benimsemesi özgürlüğünü ve herkesin aleni veya özel olarak bireysel ya da başkaları ile birlikte toplu olarak, kendi din ya da inancını ibadet, icra, bunun icaplarını yerine getirme ya da öğretme bakımından ortaya koyma özgürlüğünü de içerir. Hiç kimse, kendi seçtiği bir din ya da inanca sahip olma ya da bunu benimseme özgürlüğünü zedeleyecek bir baskıya maruz bırakılamaz. Bir kimsenin kendi dinini veya inançlarını ortaya koyma özgürlüğüne ancak yasalarla belirlenen ve kamu güvenliğini, düzenini, sağlığını, ahlakını ya da başkalarının temel hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli*

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

kısıtlamalar getirilebilir.”

6. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) “*Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü*” başlıklı 9’uncu maddesine göre “*Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir.*”

7. Düşünce, din ve vicdan özgürlüğünün çoğulcu demokratik toplumlar açısından önemi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından şu şekilde ortaya koyulmuştur: “*9’uncu maddede korunan düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, Sözleşme’deki anlamıyla demokratik toplumun temel taşlarından biridir. Bu özgürlük dini boyutuyla, inananların kimliklerini ve yaşam biçimlerini şekillendiren en önemli unsurlardan biri olmanın yanı sıra, aynı zamanda ateistler, agnostikler, septikler ve din karşısında kayıtsız kalanlar için de çok kıymetli bir değerdir. Yüzyıllar süren bir mücadele sonucunda, büyük bir bedelle kazanılan ve demokratik toplumun ayrılmaz bir unsuru olan çoğulculuk da bu özgürlüğe dayanmaktadır.*” (AİHM, Kokkinakis v. Yunanistan, B. No. 14307/88, 25/5/1993, para. 31).

8. MSHS ile AİHS’de *din* kelimesinin ne anlama geldiğine ilişkin bir tanım yer almadığı gibi AİHM içtihatlarında da *din* kelimesine ilişkin genel bir tanıma yer verilmemiştir. Belirtmek gerekir ki bu bilinçli eksiklik dünyadaki tüm dinlerin farklılıklarını kapsayacak nitelikte esnek yapıya sahip bir tanım ortaya koymanın mümkün olmamasından kaynaklanmaktadır. Diğer yandan AİHS’in 9’uncu maddesi yalnızca İslam, Budizm, Hinduizm, Yahudilik, Sihizm ve Taoizm gibi eski veya büyük dinlerle sınırlı kalmayıp Yehova Şahitliği, Mormonizm ve Neopaganizm gibi görece yeni dini örgütlenmeleri de kapsayan geniş bir koruma sağlamaktadır (AİHM, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 9’uncu Madde Rehberi, para. 14-17).

9. AİHM ile benzer şekilde BM İnsan Hakları Komitesi de *din* kavramına ilişkin genel bir tanım yapmak yerine, inanç ve din kavramlarının geniş biçimde yorumlanması gerektiğini vurgulamıştır. Komiteye göre *din* ve *inanç* özgürlüğü, sadece geleneksel dinleri, kurumsal nitelikteki *din* ve *inanç*ları veya geleneksel dinlerinkine benzer uygulamaları kapsamamaktadır. Bu nedenle, herhangi bir *din* veya *inanca* sahip olanlara, yeni bir *dinin* mensuplarına veya çoğunluğu temsil eden *dine* mensup olanların *dini* azınlıklara yönelik ayrımcılık eğilimlerinin dikkatli bir şekilde izlenmesi gerektiği ifade edilmiştir (BM İnsan Hakları Komitesi, Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğüne İlişkin 22(1993) Sayılı Genel Yorum, CCPR/C/21/Rev.1/Add.4, para.2).

10. Nitekim *din* özgürlüğü bağlamında *tanıma*, devlet-birey ilişkilerinde devletin, tüm *din* veya *inanç* guruplarının varlıklarını eşit şekilde kabul etmesini gerektirmektedir. Devletin çoğulcu bir tanıma

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

siyaseti, bir yandan devleti toplumda herkese karşı eşit mesafede durmaya zorlarken öte yandan, devletin herhangi bir dini ya da ideolojiyi resmen benimsemesine izin vermez. Demokratik bir toplumda çoğulculuk herkesin kendi kimliğiyle ve kendisi olarak toplumsal ve siyasal yaşama katılmasıyla mümkün olmaktadır. Farklılıkların ve farklı olanların tanınmadığı, ayrımcılıklar ve tehditler karşısında korunmadığı bir yerde çoğulculuktan bahsedilemeyecektir. Bu noktada din ve vicdan özgürlüğünün ayrımcılık yapılmaksızın eşit düzeyde korunmasının teminatı olan laiklikten doğan tarafsızlıktır (AYM, Tuğba Arslan, para. 54).

11. Somut olayda başvuran, nüfus kaydında yer alan din bilgisi hanesinin ilgili mevzuat uyarınca *Tengri* olarak değiştirilmesini talep ettiğini ancak inancı nedeniyle kendisine farklı bir muamele uygulandığını ve ayrımcılığa maruz bırakıldığını iddia etmektedir.

12. AİHS'in "*Ayrımcılık Yasağı*" başlıklı 14'üncü maddesine göre; "*Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.*"

13. Bir kişinin hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit şekilde yararlanmasını dini ya da inancı nedeniyle engelleyen veya zorlaştıran her türlü farklı muamele din ve inanç temellerinde doğrudan ayrımcılık oluşturmaktadır (TİHEK, Ayrımcılık Temelleri Serisi No: 5 Din, İnanç ve Mezhep Temellerinde Ayrımcılık, 2022, s.7). Anayasa'nın 10'uncu maddesi ve 6701 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesi ile kişilerin hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşit muamele görme hakkı güvence altına alınırken, 6701 sayılı Kanun'un "*Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı*" başlıklı 3'üncü maddesinin ikinci fıkrasında din ve inanca dayalı ayrımcılık kesin olarak yasaklanmaktadır.

14. Başvuranın talebinin Muhatap Kurum tarafından "*Tengri ibaresinin belli bir dini ifade etmediği*" gerekçesiyle reddedildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte muhatap Kurum tarafından sunulan görüş yazısında, din bilgisine ilişkin MERNİS veri tabanında "*İslam, Hristiyan, Musevi, Hinduizm, Konfüçyanizm, Taoizm, Zerdüşt, Budist, Dinsiz, Seçilmemiş, Diğer Dinler, Bilinmeyen Dinler*" seçeneklerinin yer aldığı bilgisinin sunulduğu ve başvuranın din bilgisi hanesinin *Tengri* olarak düzeltilmesi için 4721 sayılı Kanun'un 39'uncu ve 5490 sayılı Kanun'un 35'inci maddeleri uyarınca mahkemeden karar alınması gerektiğinin öne sürüldüğü görülmektedir.

15. Bu nedenle başvuru konusu olayda ayrımcılık yasağının ihlal edilip edilmediği değerlendirilirken ayrımcılığa neden olduğu iddia edilen, başvurandan din bilgisinin talebi doğrultusunda düzeltilmesi için mahkeme kararı istenmesinin, objektif ve makul bir gerekçe ya da meşru bir amaç taşıyıp taşımadığı hususunun değerlendirilmesi gerektiği kanaati hâsıl olmuştur.

16. 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun "*Tanımlar*" başlıklı 3'üncü maddesine göre nüfus kütüğü; "*aile kütüğü, özel kütük ve yedeklerinden oluşan kayıtların tümünü*", aile kütüğü "*nüfus*

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

olaylarına ilişkin kayıtların kâğıt veya elektronik ortamda tutulduğu kütüğü”, nüfus kaydı ise “aile kütüğüne işlenmiş kişisel bilgileri” ifade eder. Aynı Kanun’un 7’nci maddesinde aile kütüklerinde bulunması gereken kişisel bilgiler arasında “evlenme, boşanma, soy bağıının kurulması veya reddi, ölüm, vatandaşlığın kazanılması veya kaybedilmesi gibi kişisel durumda meydana gelen değişiklik veya yetkili makamlarca yapılan düzeltmeler” ile “kişinin dini” de yer almaktadır.

17. Muhatap Kurumun mahkeme kararı istenmesine ilişkin dayanak gösterdiği yasal mevzuattan ilki 4721 sayılı Kanun’un 39’uncu maddesi olup madde hükmünde mahkeme kararı olmadıkça, kişisel durum sicilinin hiçbir kaydında düzeltme yapılamayacağı belirtilmektedir. Ancak ilgili düzenleme 5490 sayılı Kanun’un 7’nci maddesi ile birlikte ele alındığında kişisel durum sicili ile “evlenme, boşanma, soy bağıının kurulması veya reddi, ölüm, vatandaşlığın kazanılması veya kaybedilmesi gibi kişisel durumda meydana gelen değişiklik veya yetkili makamlarca yapılan düzeltmelerin” kast edildiği anlaşılmaktadır.

18. Muhatap Kurumun başvurudan mahkeme kararı istemesine ilişkin dayanak gösterdiği ikinci düzenleme ise 5490 sayılı Kanun’un “Kayıt düzeltilmesi” başlıklı 35’inci maddesidir. Maddenin birinci fıkrasında kesinleşmiş mahkeme hükmü olmadıkça nüfus kütüklerinde yer alan hiçbir kaydın düzeltilmeyeceği ve kayıtların anlamını ve taşıdığı bilgileri değiştirecek şerhlerin konulamayacağı yer alırken ikinci fıkrasında aile kütüklerindeki din bilgisine ilişkin taleplerin, kişinin yazılı beyanına uygun olarak tescil edileceği, değiştirileceği, boş bırakılacağı veya silineceği belirtilmiştir. Maddenin düzenlenme sistematığına bakıldığında kanun koyucunun din bilgisine ilişkin talepleri, birinci fıkrada sayılan ve mahkeme kararı gerektiren işlerden, bilinçli bir şekilde ayırma yoluna gittiği görülmektedir. Nitekim bu tercih Kanun’un ilgili maddesinin gerekçesinde “Maddede ayrıca din değişikliğine ilişkin tescil talepleri tefrik edilerek, bu işlemlerin ne şekilde yapılacağı açıklanmaktadır.” şeklinde ifade edilmiştir.

19. Bu düzenlemelere bakıldığında, 4721 sayılı Kanun’un 39’uncu maddesinin, din bilgisi hanesindeki değişiklik taleplerini kapsamadığı, hal böyle olunca din hanesi bilgisini “İslam, Hristiyan, Musevi, Hinduizm, Konfüçyanizm, Taoizm, Zerdüşt, Budist, Dinsiz, Seçilmemiş, Diğer Dinler, Bilinmeyen Dinler” seçeneklerinden biri ile değiştirmek isteyen bir kişiden mahkeme kararı istenmezken, salt *Tengri* inancına sahip olması nedeniyle başvurudan mahkeme kararı istenmesi şeklindeki farklı muamelenin yasal bir zemine dayanmadığı anlaşılmaktadır.

20. Somut olayda ele alınması gereken bir diğer husus ise muhatap Kurum tarafından inanç gruplarının din olarak tanımlanması sürecinde nasıl bir yöntem izlendiğine ilişkindir. BM İnsan Hakları Konseyi İnanç veya Din Özgürlüğü Özel Raportörü, devletlerin din veya inanç özgürlüğünü belirli dini seçenekler listesiyle sınırlandırmasının endişe verici olduğunu vurgulamıştır. Geleneksel dinler veya bilinen dinler gibi kavramların başlangıç noktası olarak alınmasının sonucunda görece daha az bilinen, yeni veya alternatif toplulukların üyelerinin din veya inanç özgürlüklerinin resmi olarak tam ve eşit korunmadan faydalanamayacağını ve üyelerin ayrımcılığa uğrayabileceğini belirtmiştir (BM İnsan Hakları Konseyi,

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

İnanç veya Din Özgürlüğü Özel Raportörü Raporu, 22 Aralık 2011, A/HRC/19/60 para. 33.).

21. Dosya kapsamında, muhatap Kurumun “*hangi ifadenin veya kavramın din olduğunun tespitinin yapılması mümkün olamayacağından, Diyanet İşleri Başkanlığı ve ilahiyat fakültelerinden alınan görüşler doğrultusunda semavi dinler ve nüfus yoğunluğu göz önünde bulundurularak en yaygın olan dinler tespit edilerek MERNİS veri tabanında din bilgisi olarak listelenmesi sağlanmıştır. Bu kapsamda, nüfus kayıtlarında yer alan dinler; İslam, Hristiyan, Musevi, Hinduizm, Konfüçyanizm, Teoizm, Zerdüş, Budizm olarak belirlenmiştir*” açıklamalarının yer aldığı görülmüştür. Özel Raportörün raporunda ifade edildiği üzere din veya inanç özgürlüğünün belirli dini seçenekler listesiyle sınırlandırılması dahi ayrımcılığa neden olabileceken, muhatap Kurum tarafından listede yer alan dinlerin tespit sürecinde nüfus yoğunluğunun esas alındığı belirtilmesine rağmen ilgili dinlerin nüfus yoğunluğuna ilişkin istatistiki bir veri sunulmadığı görülmüştür.

22. AİHM, ayrımcılık iddiasında bulunan başvuranın kendisine farklı muamelede bulunulduğunu Mahkeme önünde göstermesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrımcılığın Mahkeme önünde ispat edilmiş sayılması için başvurucu tarafından ileri sürülen deliller ve somut olayın özelliklerinin muamelede farklılığın olduğuna ilişkin makul şüphenin ötesinde bir ispat oluşturması gerekir. Mahkeme’ye göre Sözleşme’nin gerektirdiği ispat standardı, makul şüphenin ötesindeki ispattır (AİHM, Velikova v. Bulgaristan, B. No: 41488/98, 18/5/1999, para. 92.). 6701 sayılı Kanun’un 21’inci maddesine göre de “*Münhasıran ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla Kuruma yapılan başvurularda, başvuranın iddiasının gerçekliğine ilişkin kuvvetli emarelerin ve karine oluşturan olguların varlığını ortaya koyması hâlinde, karşı tarafın ayrımcılık yasağını ve eşit muamele ilkesini ihlal etmediğini ispat etmesi gerekir.*”

23. Bu çerçevede somut olayda, başvuran tarafından inancı nedeniyle kendisine yönelik farklı bir muamele uygulandığı iddiasına ilişkin ortaya koyulan somut olguların karşısında muhatap Kurumdan, ayrımcılık yapmama ve eşitlik ilkesine uygun olarak şeffaf, adil ve kapsayıcı bir prosedür izlediğini ispat etmesi beklenmektedir. Ancak, MERNİS veri tabanına eklenen dinlerin belirlenmesi sürecinde veriye dayalı objektif bir süreç yürütüldüğüne ilişkin bilgi ya da belgelerin ortaya konulamaması, yasada öngörülmemesine rağmen uygulamada, başvuranın salt inancı nedeniyle dava açması gerektiğinin ileri sürülmesi hususları birlikte ele alındığında muhatap Kurum tarafından makul bir gerekçe sunulmadığı kanaatiyle din ve inanç temelinde ayrımcılık yasağının ihlal edilmediği yönündeki çoğunluk kararına iştirak edilmemiştir.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ
Başkan

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

Adres: Yüksel Cad. No:23 06650 Bakanlıklar-ANKARA

Telefon No : 4227800

Fax No : 4227899

e-Posta :

İnternet Adresi : <http://www.tihек.gov.tr/>

Kep Adresi : tihek@hs01.kep.tr

6 / 6